Т. В. ЛОЙША,
настаўніца сярэдняй школы № 8 г. Гродна

ЗАЙМАЛЬНЫ МАТЭРЫЯЛ ПА ТВОРЧАСЦІ ЯКУБА КОЛАСА для вучняў V—VI класаў

Прапануем увазе настаўнікаў дыдактычны займальны матэрыял па творчасці Якуба Коласа. Сёлета адзначаецца 135 гадоў з дня нараджэння славутага класіка. Таму заданні будуць карыснымі не толькі на ўроках беларускай літаратуры, але і на пазакласных мерапрыемствах, прысвечаных гэтай знамянальнай даце.

Прапанаваны матэрыял дапаможа яшчэ раз узгадаць творы Якуба Коласа, якія вывучаліся на працягу навучальнага года, зрабіць працэс навучання больш цікавым і разнастайным.

V клас

У пятым класе вывучаюцца наступныя творы Якуба Коласа: казка «Крыніца», урывак «Песня ляснога жаваранка» з трылогіі «На ростанях», урыўкі «На рэчцы» і «Дарэктар» з паэмы «Новая зямля», апавяданне «У старых дубах». На аснове іх складзены наступныя заданні.

1. Разгадайце наступныя рэбусы.

1. А = Ы

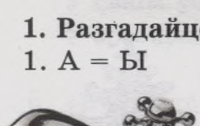 + 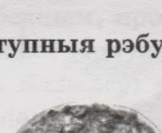 ‘

(Крыніца.)

2. У = Э

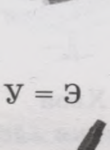

(Рэчка.)

3.

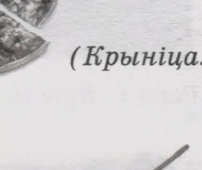

1323 *(Гара.)*

4. О = А

ЖА + 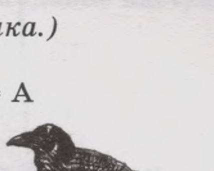 + К

(Жаваранак.)

5.

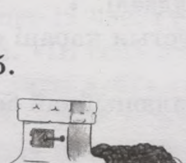 , + 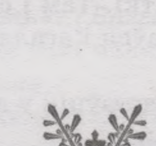 ,,,,,

(Песня.)

6.

Л + 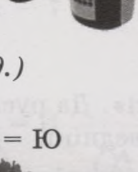

(Лёд.)

7.

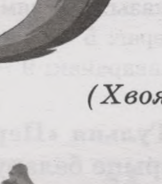 ,, + Я

(Хвоя.)

8. А = Ю

Л + 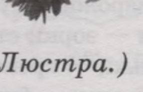

(Люстра.)

9.

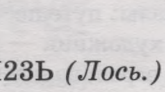

Л23Ь *(Лось.)*

10.

+ ,

(Колас.)

2. Разгадайце крыжаванку.

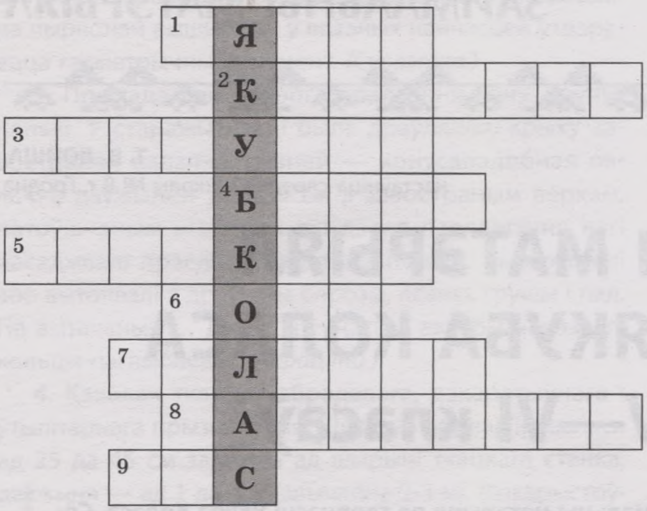

1. **«Такая спакойная, нерухомая, як быццам зусім акамянела і застыла».**

2. **«Была такая скромная, такая сарамяжлівая, што нават не зварачала ўвагі на сябе самую і ніколечкі не ганарылася сабою».**

3. **«На скошаным лузе, недалёка ад дубоў, пасвіліся статкі. Там і сям сядзелі...»**

4. **«Асоўваўся і агаляў тоўстыя карані старога дуба».**

5. **Хатні настаўнік у дарэвалюцыйнай беларускай вёсцы.**

6. **Вялікі ён, рагаты,**
Паджары і стрынгаляваты.

7. **«Надзвычай багатая, разнастайная, дзівосна прыгожая і такая чоткая, такая выразная, што яе можна палажыць на ноты».**

8. **«...Свае песні спявае ён у бязлюдных мясцінах, дзе рэдка бывае чалавек і мала хто чуе іх».**

9. **Добры той знаёмы,**
Стаіць збялелы, нерухомы.

Адказы: 1 — зямля; 2 — крынічка; 3 — пастушкі; 4 — бераг; 5 — дарэктар; 6 — лось; 7 — мелодыя; 8 — жаваранак; 9 — лес.

3. Гульня «Перакладчыкі». Да рускіх слоў падбярыце беларускія адпаведнікі.

Путешественник, луна, художник, звёзды, стая, волна, капельки, жизнь, бумага, аист.

Адказы: путешественник — падарожны; луна — месяц; художник — мастак; звёзды — зоркі; стая — чарада, зграя; волна — хваля; капельки — кропелькі; жизнь — жыццё; бумага — папера; аист — бусел.

4. Гульня «Паштальёны». Разнясіце пошту па хатках.

Снег, галава, гусі, вярба, мароз, дуб, салавейка, плечы, нос, бяроза, вецер, хвоя, жаваранак, іней, сэрца, бусел.

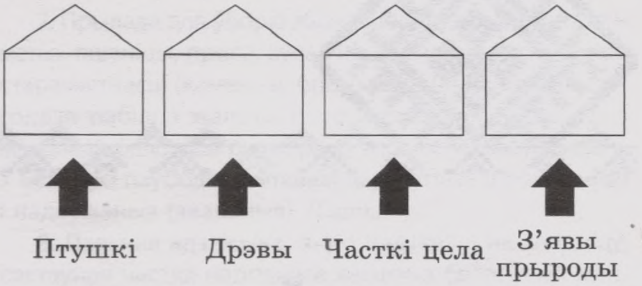

Адказы: *птушкі*: гусі, салавейка, жаваранак, бусел; *дрэвы*: вярба, дуб, бяроза, хвоя; *часткі цела*: галава, плечы, нос, сэрца; *з'явы прыроды*: снег, мароз, вецер, іней.

5. Гульня «Расшыфроўшчыкі». З дапамогай лікаў зашыфраваны сказ з апавядання «У старых дубах». Лікі адпавядаюць парадкаваму нумару літар у беларускім алфавіце, г. зн. кожны лік — гэта пэўная літара (ДЖ, ДЗ асобнымі літарамі не лічацца).

2	1	9	28	13	29

10

4	18	28	27	12	1

15	1	11	13	6	17	27	28	32

5	18	21	8	2	1	12	10

Адказ. Базыль і Грышка — найлепшыя дружбакі.

6. Па малюнку назавіце твор, з якога ўзяты вобраз.

Гара *(«Крыніца».)*

Хвоя *(«Песня ляснога жаваранка».)*

Сякерка *(«На рэчцы».)*

Лапці *(«Дарэктар».)*

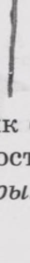

Ражончык (ражон) — дубчык, востры кіёк. *(«У старых дубах».)*

7. Злучыце аўтарскія параўнанні.

1) крыж пахілы	А) як воблак кучаравы
2) лес стаіць збялелы, нерухомы	Б) як дубіна
3) хвоечкі малыя	В) як галіны
4) маладзенькія ялінкі	Г) як сіраты якія
5) рогі тыя	Д) як добры той знаёмы
6) праменні	Е) бы мур сцямна-зялёны
7) лёд чуць пасярэдзіне падняты	Ё) як вартаўнік чыёй магілы
8) дым бялявы	Ж) бы тыя красачкі-дзяўчынкі
9) пышныя постаці адзінокіх дрэў	З) як вартаўнікі
10) дурны ў задачах	І) як найдарожшыя каменні

Адказы: 1Ё, 2Д, 3Г, 4Ж, 5В, 6І, 7Е, 8А, 9З, 10Б.

8. Пазнайце героя і твор.

1. «Такі пісака, — // Не расчытае і сабака». *(Алесь; «Дарэктар».)*

2. «Хібіў часта: // Задач ніяк не браў». *(Уладзя; «Дарэктар».)*

3. «Пасля такога здарэння ён стаў ціхім і яшчэ больш задуменным». *(Базыль; «У старых дубах».)*

4. Двойчы неўзаметкі
Саскокваў з печы на разведкі. *(Костусь; «На рэчцы».)*

5. З вузел ростам,
У сваім уборы бедным, простым,
У зрэбных портках і кашулі. *(Дарэктар Яська Базылёў; «Дарэктар».)*

6. «З навукай хлопец штось не ладзіў...» *(Уладзя; «Дарэктар».)*

7. «Як вузел, хлопец невялічкі!» *(Яська Базылёў; «Дарэктар».)*

8. Цішком сабраўся, апрануўся
Ды ў лес з сякеркаю кульнуўся. *(Костусь, «На рэчцы».)*

9. «Без усякай злой мыслі раптам вылецеў з-за куста і гукнуў на ўсю моц». *(Грышка, «У старых дубах».)*

10. Стаў вылічаць расходы, страту
І кончыў тым: лепш к сабе ў хату
Наняць дарэктара на зіму. *(Міхал, «Дарэктар».)*

9. Гульня «Чый голас?». Адгадайце, хто сказаў наступныя словы.

1. «Ён стаў бы багатым на зайздрасць чужынцам». *(Маці-гара.)*

2. «Да цябе прыйшлі дарагія госці, толькі яны баяцца зірнуць табе ў вочы». *(Жаваранак.)*

3. «Засні, сагрэйся, мой пахілы, // Пакуль табе прыбудуць сілы». *(Мароз.)*

4. «Пагнуў вас снег, мае хваінкі. // Эх вы, гаротныя націнкі!» *(Костусь.)*

5. «Пара б і нашым за навуку». *(Міхась.)*

6. «Калі што й ведаў, то забыўся, // Бо ўжо даўно пісаць вучыўся». *(Алесь.)*

7. «Ты думаеш, ім не хочацца пагуляць? Цяпер іх час, і гуляюць». *(Базыль.)*

8. «Ці ёсць на свеце такі чалавек, які б панёс гэты дуб?» *(Грышка.)*

9. «Мне і самой хацелася паглядзець на другія краіны белага свету». *(Крынічка.)*

10. «Склады чытаць ты пойдзеш скора, // Абы каб літары нам знаць». *(Яська Базылёў.)*

10. Знайдзіце пару.

Базыль	Крынічка	Костусь	Грышка	жаваранак
лес	Рэчка	Уладзя	маці-гара	Алесь

Адказы: Базыль — Грышка; Крынічка — маці-гара; Рэчка — Костусь; Лес — жаваранак; Уладзя — Алесь.

VI клас

У VI класе вывучаюцца два творы Якуба Коласа — казка «Жывая вада» і байка «Конь і сабака».

1. Разгадайце наступныя рэбусы.

1. КЛ = КВ

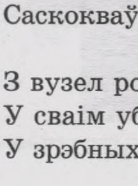

(Кветка.)

2. Р = С

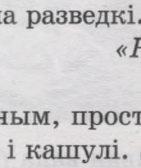

\+ К

(Пясок.)

3. Б = Й

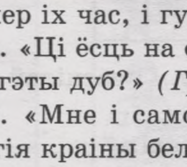

(Край.)

4.

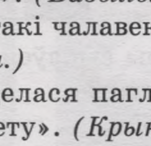

,, + Ь

(Конь.)

5. М = ХВ

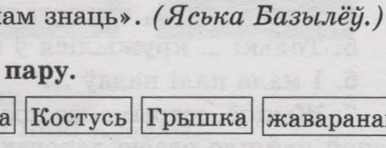

(Хвост.)

6.

7.

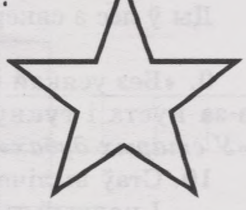

2313 *(Вада.)*

321УМ *(Розум.)*

2. Разгадайце крыжаванку.

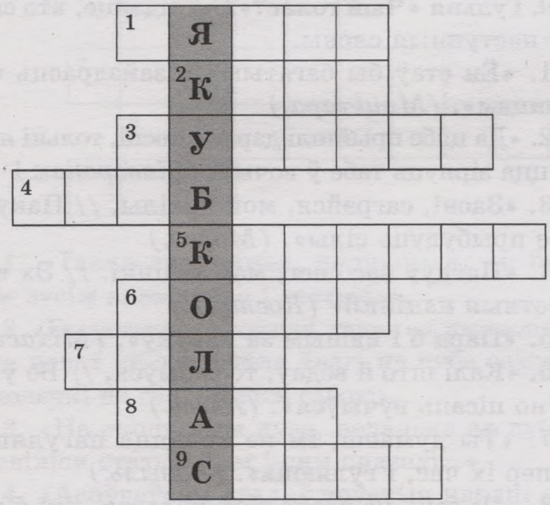

1. З гары сыпаўся жоўты... і засцілаў ураджайны грунт.
2. Свабодны ... гуляў на волі.
3. Пакінула шчасце і той слаўны ...
4. Хутка, як ..., вырастала гара.
5. Толькі ... кружыліся ў небе.
6. І мала калі падаў ...
7. Жыццё, затрыманае праз доўгі час гарою, ізноў пайшло сваёю дарогаю, і ажыло Мёртвае ...
8. ... усё расла.
9. Не ў сілах было само неба стрымаць тыя...

Адказы: 1 — пясок; 2 — конь; 3 — куточак; 4 — грыб; 5 — каршуны; 6 — дождж; 7 — Поле; 8 — гара; 9 — слёзы.

3. Злучыце «прыметнік + назоўнік».

1) чорная	А) лес
2) урадлівая	Б) злосць
3) стары	В) смерць
4) вольны	Г) край
5) глухая	Д) хмара
6) марудная	Е) свет
7) багаты	Ё) зямля

Адказы: 1Д, 2Ё, 3А, 4Е, 5Б, 6В, 7Г.

4. Па малюнку назавіце твор, з якога ўзяты вобраз.

1.

Цюцька *(«Конь і сабака».)*

2.

Мёртвае Поле *(«Жывая вада».)*

3.

Конь *(«Конь і сабака».)*

4.

Жывая вада *(«Жывая вада».)*

5. Расшыфроўшчыкі. З дапамогай лікаў зашыфраваны сказ з байкі «Конь і сабака». Лікі адпавядаюць парадкаваму нумару літар у беларускім алфавіце, г. зн. кожны лік — гэта пэўная літара (ДЖ, ДЗ асобнымі літарамі не лічацца).

18	21	5	9	29	12	1

5	21	8	27	28

9	1

12	1	15	32

Адказ. Рудзька дужшы за каня. («Дужшы» — аўтарскае слова, правільна — «дужэйшы».)